

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/okupacja-sowiecka/87286,Dekrety-do-walki-z-przeciwnikami-politycznymi.html>

(c) PoszukiwaniaIPN
Fot. BPII IPN

ARTYKUŁ

Dekrety do walki z przeciwnikami politycznymi

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa (1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: DIANA MAKSIMIUK 03.11.2021

Komuniści budujący po II wojnie światowej Polskę Ludową zamierzali w niej stworzyć wymiar sprawiedliwości na wzór sowiecki. Dokonywane – krok po kroku – zmiany w prawie miały służyć realizacji tej koncepcji. Prawem posłużyli się też, by walczyć z wszystkimi, którzy byli im nieprzychylni.

Walkę z przeciwnikami politycznymi za pomocą ustawodawstwa karnego rozpoczęto bardzo szybko. Już we wrześniu 1944 r. na posiedzeniu Komisji Prawniczej Resortu Sprawiedliwości PKWN dyskutowano nad projektem osławionego dekretu o ochronie Państwa.

Zofia Pelczarska „Ciotka” - pierwsza kobieta-żołnierz w Komendzie Inspektoratu Rejonowego Puławy Armii Krajowej. W grudniu 1944 r. skazana na karę śmierci z dekretu o ochronie Państwa przez Wojskowy Sąd Garnizonowy w Lublinie

§1. Podlega karze śmierci członek Komitetu Wyższego Państwa, który z dnia 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wyłączenia członków z kary śmierci (Dz. U. R. P. Nr 1, poz. 3) - Polska Komenda Wyższa Narodowego Powstania, a Trybunał Krajowej Rady Narodowej zaistnienia, co następuje:

Art. 1. Kto nakłada rękawki, małyce na czoło żołnierza obywatelskiego, wojska, Powstańczego, albo kogo w takim związku bierze udział, karze śmierci, dożywca mu łodzi lub więzienia na inny pomiar.

podlega karze więzienia lub karze śmierci.

Art. 2. Kto odarował lub uzurpowił wprawa-
dom w tym celu użył siły, albo wykonał
co czynił, aktywnych pracach pod wykop-
waniem lub publicznym potępieniu siły czyni.

podlega karze więzienia lub karze śmierci.

Art. 3. Kto dopuszcza się gwałtownego za-
stąpienia się.

Art. 4. Kto organ państwowy lub samorządowy albo
na osobę, współdziałającą z takim orga-
nem.

§2. Podlega karze śmierci członek Komitetu Wyższego Państwa, który z dnia 15 sierpnia 1944 r. o tymczasowym trybie wyłączenia członków z kary śmierci (Dz. U. R. P. Nr 1, poz. 3) - Polska Komenda Wyższa Narodowego Powstania, a Trybunał Krajowej Rady Narodowej zaistnienia, co następuje:

Art. 5. Kto w czasie wojny:

a) bez potrzeby przemieszcza, ukrywa, wy-
kazuje, przeszkadza, zdradza lub zbija
żołnierzy, podlega karze śmierci, dożywca mu
łodzi lub więzienia na inny pomiar.

Art. 6. (1) Kto w czasie wojny:

a) bez potrzeby przemieszcza, ukrywa, wy-
kazuje, przeszkadza, zdradza lub zbija
żołnierzy, podlega karze śmierci, dożywca mu
łodzi lub więzienia na inny pomiar.

b) bez potrzeby przemieszcza, ukrywa, wy-
kazuje, przeszkadza, zdradza lub zbija
żołnierzy, podlega karze śmierci, dożywca mu
łodzi lub więzienia na inny pomiar.

c) czyni przygotowania lub uchodzi w pot-
rzebie z innymi osobami w celu spie-
nienia przestępstwa określonego w ust-
pie 1b.

d) wiodąc o niebezpieczeństwo, prze-
mówia w związku z przestępstwem okre-
ślonym w ustpie 1b, podlega karze śmierci, do-
żywca mu łodzi lub więzienia na inny pomiar.

e) wiodąc o niebezpieczeństwo, prze-
mówia w związku z przestępstwem okre-
ślonym w ustpie 1b, podlega karze śmierci, do-
żywca mu łodzi lub więzienia na inny pomiar.

f) wiodąc o niebezpieczeństwo, prze-
mówia w związku z przestępstwem okre-
ślonym w ustpie 1b, podlega karze śmierci, do-
żywca mu łodzi lub więzienia na inny pomiar.

g) wiodąc o niebezpieczeństwo, prze-
mówia w związku z przestępstwem okre-
ślonym w ustpie 1b, podlega karze śmierci, do-
żywca mu łodzi lub więzienia na inny pomiar.

Opublikowane w Dzienniku Ustaw
sowieckiej Rzeczypospolitej
Polskiej brzmienie dekretu
Polskiego Komitetu Wyzwolenia
Narodowego z 30 października
1944 r. o ochronie Państwa (s. 1)

Dziennik Ustaw Nr 19	— 98 —	Vol. 25
(2) Do przepisów przewidzianych w (1) Art. 12. W razie skazania za przestępstwa przewidziane w art. 1-11 niniejszego dekretu podlega karze więzienia lub karze śmierci.	(1) Do przepisów przewidzianych w (1) Art. 12. W razie skazania za przestępstwa przewidziane w art. 1-11 niniejszego dekretu podlega karze więzienia lub karze śmierci.	
Art. 4. Kto w czasie wojny dopuszcza się aktywności przestępczej:	Art. 12. W razie skazania za przestępstwa przewidziane w art. 1-11 niniejszego dekretu podlega karze więzienia lub karze śmierci.	
a) uchodźstwo lub ukrywanie przestępców lub wyzwoleńców, obywateli do czasu powrotu do ojczyzny lub obywateli Państwa albo Sprzymierzonego,	Art. 13. W razie skazania za przestępstwa przewidziane w art. 1-11 niniejszego dekretu podlega karze więzienia lub karze śmierci.	
b) uchodźstwo lub ukrywanie przestępców obywateli Państwa w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej lub ukrywania przestępców obywateli Państwa w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej,	Art. 14. W czasie wojny stanowiącym przestępstwem jest: a) wstąpienie do wojska wroga, b) wstąpienie do wojska państwa wroga, c) wstąpienie do wojska państwa wroga w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej.	
c) wystraszanie, upokorzenie lub w inny sposób znieważanie przestępców powracających lub więźniów wroga,	Art. 15. O ile przepisy niniejszego dekretu nie stanowią inaczej, stosuje się do przepisów przewidzianych w niniejszym dekrete: 1) przepisy o karach karnych karnego Wojska Polskiego, 2) przepisy o karach karnych karnego Wojska Polskiego, 3) przepisy o karach karnych karnego Wojska Polskiego.	
Art. 5. Kto w czasie wojny bez pozwolenia wyjechał z kraju, przetrwał w Niemczech lub w innym państwie niemieckim, podlega karze więzienia lub karze śmierci.	Art. 16. (1) Do wykonania spraw o przestępstwa przewidziane w art. 1-11 niniejszego dekretu powołuje się: a) przepisy o karach karnych karnego Wojska Polskiego, b) przepisy o karach karnych karnego Wojska Polskiego, c) przepisy o karach karnych karnego Wojska Polskiego.	
Art. 7. Kto przemocą lub groźbą wywiera wpływ na członków i rodziny przestępców, podlega karze więzienia lub karze śmierci.	Art. 17. Wykonanie niniejszego dekretu powierza się Komitetowi Wyzwolenia Narodowego.	
Art. 8. Kto w czasie wojny ukrywał przestępców, podlega karze więzienia lub karze śmierci.	Art. 18. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem ogłoszenia w siołce, obowiązujący od dnia 15 sierpnia 1944 r.	
Art. 9. Kto w czasie wojny ukrywał przestępców, podlega karze więzienia lub karze śmierci.	Przewodniczący Komisji: Stanisław Kłobucki	
Art. 10. Kto w czasie wojny ukrywał przestępców, podlega karze więzienia lub karze śmierci.	Przewodniczący Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego: Edward Osoba-Morawski	
Art. 11. Kto w czasie wojny ukrywał przestępców, podlega karze więzienia lub karze śmierci.	Kierownik Biura Czołowej Narodowej: Michał Rataj-Zimowski	
Art. 12. Kto w czasie wojny ukrywał przestępców, podlega karze więzienia lub karze śmierci.	Kierownik Biura Biuletynu Narodowego: Stanisław Kłobucki	

Opublikowane w Dzienniku Ustaw
sowieckiej Rzeczypospolitej
Polskiej brzmienie dekretu
Polskiego Komitetu Wyzwolenia
Narodowego z 30 października
1944 r. o ochronie Państwa (s. 2)

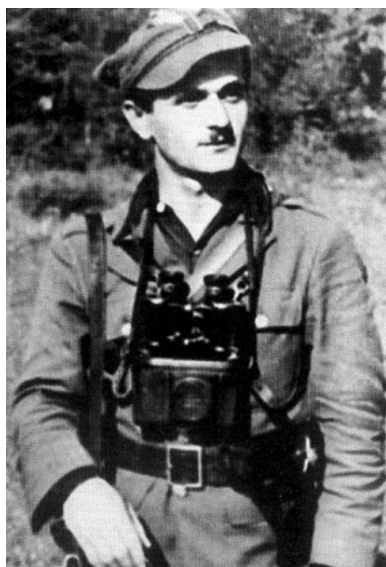
Dekret październikowy

Akt ten noszący datę 30 października 1944 r. wszedł w życie z mocą wsteczną od 15 sierpnia tego roku i choć był wydany jako prawo epizodyczne na czas wojny, to mimo jej zakończenia obowiązywał niemal do końca 1945 r.

Dekret o ochronie Państwa z 30 października
1944 r. wszedł w życie z mocą wsteczną od

15 sierpnia tr. i choć był wydany jako prawo epizodyczne na czas wojny, obowiązywał niemal do końca 1945 r. Groził karą więzienia lub śmierci m.in. za przechowywanie bez zezwolenia aparatu radiowego, nadawczego lub odbiorczego.

O jego represyjnym charakterze, poza surowością sankcji karnych (choćby za przechowywanie aparatu radiowego, nadawczego lub odbiorczego bez zezwolenia groził karą więzienia lub karą śmierci), świadczyły też przepisy proceduralne, zgodnie z którymi sprawy o przestępstwa w nim przewidziane podlegały jurysdykcji sądów wojskowych. Co więcej na jego mocy sądy te stały się właściwymi w odniesieniu do osób cywilnych (rozszerzył na nie materialnoprawne przepisy kodeksu karnego WP – zbrodnie stanu), a postępowanie przygotowawcze w postaci dochodzenia zasadniczo znalazło się w gestii organów bezpieczeństwa publicznego. Tym sposobem powoli zaczęto rugować z ustawodawstwa karnego instytucję sędziego śledczego.

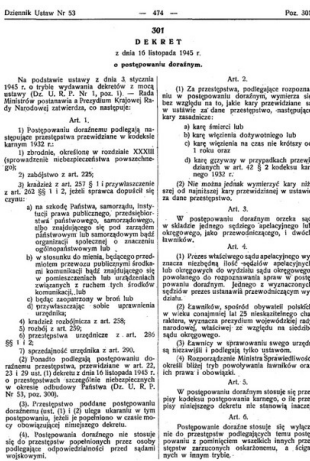
**Marian Pluciński „Mścistaw” -
dowódca 4. szwadronu 5.
Brygady Wileńskiej Armii
Krajowej. W czerwcu 1946 r.
skazany na karę śmierci w**

postępowaniu doraźnym przez
Sąd Okręgowy w Białymstoku

Dekrety listopadowe

Uchylenie 17 grudnia 1945 r. trwającego od 1 września 1939 r. na ziemiach polskich stanu wojennego otwierało nowy rozdział w sądowym rozprawianiu się z „wrogami narodu” jak określali komuniści opozycję i podziemie niepodległościowe. Przygotowywane przez całe lato, w środku jesieni gotowe już były kolejne narzędzia do ścigania przeciwników politycznych. Rządzący zdając sobie sprawę z realiów – z tego, że nie są w stanie stworzyć nowego „aparatu sądowego, tj. specjalnych sądów ludowych przy naszych kadrach” (jak stwierdził towarzysz Wiesław) i, że podziemie stanowi wciąż zagrożenie – przygotowali kolejne akty prawne. Pod datą 16 listopada 1945 r. ukazały się aż trzy istotne dla zagadnienia dekrety. Były to mianowicie:

- dekret o utworzeniu i zakresie działania Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym
- dekret o postępowaniu doraźnym oraz
- dekret o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa.

Opublikowane w Dzienniku Ustaw
sowieckiej Rzeczypospolitej
Polskiej brzmienie dekretu z 16

listopada 1945 r. o postępowaniu doraźnym (s. 1)

<p>Art. 7. Postępowanie doraźne jest niedopuszczalne przeciwko osobom, które w chwili popełnienia przestępstwa nie miały w tym zakresie brzmienia prawa stanowionego w stosunku do których rozdziałą odpowiedzialność do ich przynależności.</p> <p>Art. 8. O każdym czynie zawinionym osoby przestępcze, podlegające postępowaniu doraźnemu, organa powołane do egzekucji przestępstwa i odpowiedzialności postarzących się o ich egzekucję, przetrzymuje lub komandytuje mu przy tym służbę lub posiada władności i obowiązki.</p> <p>Art. 9. (1) W sprawach o przestępstwa podlegające postępowaniu doraźnemu, zastrzeżeniemu tymże ustawą jest nieważny: (2) Asesmentowe tymczasowe zarządzenia prokuratury.</p> <p>Art. 10. (1) Postępowanie doraźne odbywa się bez udziału Prokuratury, która w tym celu dokonuje bądź bezpośrednio bądź za pośrednictwem Biura Ochrony Państwa, bądź za pośrednictwem Biura Ochrony Państwa, czynności przygotowawczych i czynności dochodzących do sądu w dziedzinie lub sądu w dziedzinie.</p> <p>(2) W razie dochodzenia przesłanki może graniczyć w zakresie pod przysięgą (art. 254 § 1 k. p. k.) i o k. p. k.</p> <p>Art. 11. (1) Jeżeli dochodzenie nie zostało lub nie zostało wszczęte przez prokuraturę, dochodzenie może prowadzić organ bezpieczeństwa państwa, który może przystąpić do jego wykonania z tym samym skutkiem prawnym.</p> <p>(2) Prokuraturę sprawuje nadzór nad dochodzeniem przygotowawczym przez organ bezpieczeństwa państwa.</p> <p>Art. 12. Jeżeli sprawy sądu do władności kilku sądowniczych jest sąd, do którego należy wyznaczyć do obrony.</p> <p>Art. 13. W przypadku, w którym nie względu na okoliczności czynu nie należy sprawować wyłączenia odpowiedzialności kary albo w innych okolicznościach postępowania przygotowawczego, organ bezpieczeństwa państwa, sąd właściwy do orzekania w tym postępowaniu doraźnym może, na wniosek Prokuratury, przesłać sprawę do sądu postępowania przygotowawczego.</p>	<p>Art. 14. (1) Akt oskarżenia powinien być wniesiony w ciągu 30 dni od dnia ujawnienia oskarżenia. (2) Akt oskarżenia powinien zawierać wskazanie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu doraźnym. (3) Sprawę przeciwko aktowi oskarżenia jest niedopuszczalne.</p> <p>Art. 15. (1) W ciągu 24 godzin po otrzymaniu aktu oskarżenia prześladozący wyznacza termin rozprawy głównej i kieruje osobami dozwolonymi i wzywaniem. (2) W razie obciążenia oskarżonego wyznaczenie rozprawy może nastąpić po jego powołaniu do sądu. (3) Przypadek art. 201 k. p. k. nie stosuje się do tego postępowania. (4) Przewodniczący postarzący w przedmiotowym oskarżeniu, obowiązany jest przystąpić do oskarżenia. (5) Jeżeli oskarżony nie przystąpił do oskarżenia, sąd może skierować jego przetrzymanie na rozprawę, przekazując tymczasowo odpowiedzialność za jego przetrzymanie w art. 171 k. p. k.</p> <p>Art. 16. (1) Na rozprawie głównej oskarżony ma prawo obrony. (2) Jeżeli oskarżony nie ma obrony z wyboru, przewodniczący wyznacza mu obrocną z urzędu. (3) Prawo do obrony jest niedopuszczalne. (4) Zgodnie z dochodzeniem oraz inne części akt sprawy, wnoszą odprawy na rozprawę, w tym podziałki określonych w art. 201 k. p. k.</p> <p>Art. 17. (1) Po odbyciu rozprawy sąd niezwłocznie wydaje wyrok, odwołanie od którego jest niedopuszczalne. (2) Wyrok, sporządzony jest w całości akt sprawy, wnoszą odprawy na rozprawę, w tym podziałki określonych w art. 201 k. p. k. (3) Sąd wymierza karę śmierci tylko w przypadku, gdy oskarżony jest winny jak i do zastosowania kary śmierci.</p> <p>Art. 18. O każdym wykonanym wyroku śmierci należy podać do powołanej władności przez ministerstwa śledztwa śledczego i tym samym wyrok, jak na wniosek Prokuratury, przesłać do sądu postępowania przygotowawczego.</p>
--	--

Opublikowane w Dzienniku Ustaw sowieckiej Rzeczypospolitej Polskiej brzmienie dekretu z 16 listopada 1945 r. o postępowaniu doraźnym (s. 2)

<p>Dziennik Ustaw Nr 53 — 476 — Por. 301 i 302</p> <p>Art. 10. (1) W razie wszczęcia postępowania sprawy nie może być porządku sądowa w postępowaniu doraźnym. (2) O wszczęciu postępowania rozstrzyga sąd śledczy.</p> <p>Art. 20. Wykonanie niniejszego dekretu porusza się Ministerstwo Sprawiedliwości i Bezpieczeństwa Państwowego.</p> <p>Art. 21. (1) Dekret niniejszy wejdzie w życie po upływie 10 dni od dnia ogłoszenia i traci moc obowiązującą z dniem, który określi rozporządzenie Rady Ministrów.</p>	<p>(2) Na czas obowiązywania niniejszego dekretu zastępuje się moc obowiązującą ministerstwa Prezydium Rzeczypospolitej i dnia 19 marca 1928 r. o postępowaniu doraźnym (Dz. U. R. P. Nr 23, poz. 315).</p> <p>Prezydent Rzeczypospolitej <i>Dobrosław Bierut</i></p> <p>Przew. Rady Ministrów <i>Władysław Gomułka</i></p> <p>Minister Sprawiedliwości <i>Henryk Świrski</i></p> <p>Minister Bezpieczeństwa Państwowego <i>Stanisław Radkiewicz</i></p>
--	--

Opublikowane w Dzienniku Ustaw sowieckiej Rzeczypospolitej Polskiej brzmienie dekretu z 16 listopada 1945 r. o postępowaniu doraźnym (s. 3)

Pierwszy stworzył quasi-sądową instytucję, która obok spraw gospodarczych i korupcyjnych nierzadko

zajmowała się m.in. przypadkami rozpowszechniania

„fałszywych wiadomości mogących wyrządzić istotną szkodę interesom państwa polskiego”.

Drugi wyposażył powszechny wymiar sprawiedliwości w tryb doraźny – powołano wówczas do życia w sądach okręgowych wydziały do rozpoznawania spraw w postępowaniu doraźnym (tzw. sądy doraźne). I w końcu trzeci, zasadniczo pochłaniający treści dekretu o ochronie Państwa (co najistotniejsze utrzymujący właściwość sądów wojskowych względem osób cywilnych za zbrodnie stanu), rozszerzył katalog przestępstw „szczególnie niebezpiecznych” o przestępstwa przeciw interesom gospodarczym państwa i przestępstwa urzędnicze, a także przekazał prowadzenie postępowania przygotowawczego w tych sprawach oraz w sprawach dotyczących przestępstw przeciw porządkowi publicznemu funkcjonariuszom bezpieczeństwa publicznego (z pewnymi wyłączeniami), a orzekanie specjalnym wydziałom w sądach okręgowych. Dodatkowo zlikwidował środek odwoławczy w postaci apelacji w sprawach o przestępstwa przewidziane w dekrecie.

Czesław Czyż „Dzik” - żołnierz Narodowego Zjednoczenia Wojskowego, do ujawnienia w 1947 r. dowódca patrolu przy IV batalionie „Biebrza”, od końca 1949 r. dowódca kilkusobowego oddziału zbrojnego. W czerwcu 1951 r. skazany na karę śmierci, m.in. z dekretu o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w

okresie odbudowy państwa z 1945 r. i tzw. małego kodeksu karnego, przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Białymstoku (Najwyższy Sąd Wojskowy zmienił orzeczoną karę na 15 lat więzienia)

Dekret styczniowy

Kolejnym narzędziem w rękach władzy ludowej służącym do represjonowania „elementów” uznawanych przez nią za wrogie stał się dekret z 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego. Przepisy tego aktu prawnego miały zastosowanie wyłącznie do czynów sprzed 1 września 1939 r. i zostały tak skonstruowane, że na ich podstawie można było ścigać i skazać szerokie grono funkcjonariuszy aparatu państwowego przedwojennej Polski. Sprzyjało temu zastosowanie w dekreście szeregu nieostrych sformułowań umożliwiających swobodę interpretacyjną. Rozrachunkowy jego charakter – w istocie dekret stanowił swego rodzaju „delegalizację II Rzeczypospolitej” – to jedna płaszczyzna zagadnienia. Oddanie spraw z dekretu pod rozstrzygnięcie Najwyższego Trybunału Narodowego, szczególnego sądu orzekającego w sprawach niemieckich zbrodniarzy wojennych, miało również skompromitować przedstawicieli przedwojennego ustroju, a z komunistów uczynić jedyną grupę, której na sercu leżało dobro Polski. Choć trybunał nie rozpoznał ani jednej sprawy z dekretu styczniowego i w 1948 r. zaprzestał swojej działalności, to niejedna z takich spraw zawisła przed sądami powszechnymi i wojskowymi w ciągu ponad 20 lat obowiązywania tego aktu prawnego.

Przepisy dekretu z 22 stycznia 1946 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszyzację życia państwowego zostały tak skonstruowane, że na ich podstawie można było ścigać i skazać szerokie grono funkcjonariuszy aparatu państwowego II RP.

Szczególnie istotna jest w tym aspekcie działalność tzw. sądów tajnych, w gestii których znalazły się m.in.

postępowania wobec osób oskarżonych o przestępstwa właśnie z dekretu styczniowego. Znany dziś mechanizm funkcjonowania tych sądów – charakteryzujący się tajnością ewidencji i przechowywania akt, całkowitym lub częściowym wyłączeniem jawności rozprawy, dobieraniem szczególnie zaufanych sędziów i ławników do składu orzekającego, ograniczeniem swobody wyboru obrońców – dotknął wielu przedwojennych polityków, wojskowych, policjantów, prawników.

**Bp Czesław Kaczmarek -
ordynariusz diecezji kieleckiej.
We wrześniu 1953 r. skazany na
karę 12 lat więzienia m.in. z
dekretu o odpowiedzialności za
klęskę wrześniową i faszyzację
życia państwowego przez
Wojskowy Sąd Rejonowy w
Warszawie**

Wspomniane dekry powstałe w okresie pierwszych, kilkunastu miesięcy „czerwonych” rządów, o olbrzymim ciężarze represyjności, stały się skutecznym instrumentem służącym do zdobycia i utrwalenia władzy ludowej w Polsce przez następne lata. Wymownym miernikiem tej skuteczności jest fakt, iż dekret styczniowy oraz dekret o postępowaniu doraźnym, a także dekret o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa – w zmodyfikowanej wersji z czerwca 1946 r. tzw. mały kodeks karny – przetrwały „odwilż”

i obowiązywały aż do 31 grudnia 1969 r. Po tym dniu bowiem wszedł w życie kodeks karny PRL, który przypieczętował koniec istnienia przedwojennego kodeksu karnego z 1932 r. Ten uwierający komunistów „burżuazyjny ogon” udało im się w końcu odciąć.

COFNIJ SIĘ